

סעיף ד

שאלה: היום שאוכלים עלי גפן והם גם משוקים ברשותות השיווק והחניות, האם נהג בוה ערלה ומעשרות?

תשובה: מסופק בוה, וצריך עיון.

שגדוליו מן הארץ, חייב בתרומה". וכותב בשוו"ת צ"ץ אליעזר [ח"ב סימן יז] מה נחשב בהגדורת מאכל אדם זוזל: בירושלמי [חללה פ"ד ה"ז] מסיים על דברי רבי יוסי שאומר שגורו על הכרשנין בימי רענון, ורבי חנניה בשם רבי שאומר בימי דוד. שהיה הדא היא הדא ודבריה הכל מוסבים על הרעב שהוא בימי דוד, אבל מ"מ הלא דבר הוא למה תנא זה תפס לעיקר בימי רענון ותנא זה בימי דוד. ר"ל שזה שאומר הירושלמי היא הדא היא הדא היינו שלא מחולקים בקביעת זמן הגזירה. שווה אותו הזמן של רענון בימי דוד, אבל מ"מ חילוק יש ביניהם בקביעת אופי התקנה, דברי יוסי שתופס לעיקר בימי רענון סובר שהתקנה הייתה כללית על כל שנאכל בימי רענון, שהאכילה בימי הרענון הוא הקובע, ורבי חנניה שתופס לעיקר בימי דוד סובר שהתקנה הייתה בעיקר מפני שהיו בימי דוד ובנסיבות המיחדות שהיו אז זהה. והרמב"ם פסק כר' יוסי שביקר קבוע בימי רענון מה שאוכליין אותו בשני רענון ולאו דוקא הכרשנין אלא כל כיוצא בוה וכנה". ולפי"ז ממילא אין שום מקום עיון על עלי הצנון וקליפות התפוא". כי לא בעינן שהיו בימי דוד. וגם הרוי נאכלים תמיד בשעת הדחק, ובהרבה פעמים גם שלא בשעת הדחק. ע"כ.

אמנם מלשון מרן [י"ד סימן רצד א] "הנותע עז מאכל, מונה לו שלוש שנים מעת נתיעתו

לאرض ע"מ לחזור ר' יצחק בר נחמן הוה בעזה ומונניה ע"מ לחזור ר' זמין הוה בצורך וילבד יהודה את עזה ואת גבולה ואת אשקלון ואת גבולה. נתבאר כבר בירושלמי פ"ז משבייעת עי"ש. [זוזל]: אמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעירא מן מה דתני גנינה דأشكלון הדא אמרה אשקלון כלוחץ וכי צור איינו אסור לילך לשם והקונה שם איינו מתחייב דלא תיסבור מימר אוף הכא כן לפיכך נמנעו עליה לפוטרה מן המעשרות רבי סימון ורבי אבהו הווון יתבין אמר הא כתיב וילבד יהודה את עזה ואת גבולה ליתי עזה את אשקלון את גבולה ליתי אשקלון מעתה ההן נחל מצרים ליתוי נחל מצרים אמר רבי יהושע בן לוי כחיב ויבrhoח יפתח מפני אחיו ויישב בארץ טוב זו סוציא וлемה נקרא שמה טוב שיפטור מן המעשרות רבי אימי בעי ולא מבعلي סייסין ההן סבר רבי אימי כמו שנתכבדו]. ומעתה אם אשקלון ועה לא הויב כלל כבוש עולי מצרים איך אפשר לומר שמארך עקרה הוא כן כלל כבוש עולי מצרים. ההן אמנים יודע אני צריך לחלק בין סמיכה ושאר מצות הארץ לבין דין יוט שני, אבל מ"מ כיוון דלשומם דבר אין זה חשוב כא"י א"כ מנין לנו לחדר מעצמנו שישizia ערך למה שאלת נכבה פעם עי"י ישראל בזמן בית ראשון".

ד בדין חייב תרומות ומעשרות כתוב מרן [י"ד סימן שלא יג] "כל אוכל אדם, הנשמר,

מברכין עליה בפה"ע, ומיהו כיוון דחווי לאכילה מברך עליה בפה"א. ואע"ג דלענין ערלה ספקא הוא ובארץ משווין ליה פרי העץ, לעניין ברכה [אי] נמי להוּסְפִּיקָא, בפה"א מברכינן, דנפיק ביה אפי' בפרי העץ, הלכך מברך עליה הכי ואפלו לר"ע, מידי דהוי עליין לר"א, ואע"ג דלא עבד ליה לעניין מעשר לא יירק ולא אילן מביך עליה בורא פה"א. וכענין זהה אמרו בירושלמי [כלאים פ"ה ה"ז] אתרוג אע"פ שאט אומר עליון בפה"ע על התמרות שלו את אומר בורא מני דשאים, פירוש לר' יהודה [ל"ה ע"א], דהוה ליה כירק ואע"ג דליך מעשר בתמרות, וה"ה לעליין דאתרוג שטעם עצו ופריו שוין. ע"כ. חזינן שאף שיש אוכליין אותם מכיוון שהוא לא עיקר, אין בו ערלה וה"ה מעשרות. והביא שם

שיש מצריים הפרשה ללא ברכה.

ולמעשה כך מפורש בבית יוסף [יו"ד סימן רצד] בדעת הרמב"ם בדיון ערלה שכח וויל: ומדברי הרמב"ם [מע"ש פ"י ה"ג] נראה שאפלו בארץ ישראל זורק את האビונות ואוכל את הקפריסין שהרי סתם ולא חילק בין ארץ ישראל לחוצה הארץ.

והביא בש"ת מנחת יצחק [חלק ב סימן קטן אותו ב] שכן נראה ממש"כ בפירוש המשניות [מעשרות פ"ד מ"ו] דהלהכה כר"ע מהבירו, וכן משמע דס"ל לה"ג והרי"ף [ברכות לו ע"א], מהה דגرسו שם ולהלכתא זורק את האビונות וכו'. אבל התוס' והרא"ש שם ס"ל, דדרוקא גבי ערלה בחו"ל הלהכה כר"ע, ממש דהמיקל בארץ הלכה כמוותו בחו"ל, וכן דאיתא בש"ס שם מקודם, ולפי ממש"כ הרבנו יונה שם גם דעת הרי"ף כן, וע"ע בד"ח וمعدני יוזט על הרא"ש שם, ובמעשר יילך קיל, משום דמעשר אילן, או בכלל מעשר זהה"ז לא הו רק דרבנן, עיין בפנוי ברכות שם, ממש"כ לפреш דברי הש"ס שם דמעשר דרבנן, לשיטת הרמב"ם דמעשר אילן מה"ת,

וכל הפירות שייהיו בו בתוך שלוש שנים אסוריין בהנאה לעולם, בין עיקר הפרי בין הגרעינים בין הקליפות, כגון קליפי אגוזים ורימונים, והנץ שלהם והוגים והגרעינים של ענבים והתמד העשו מהם והפגים והתמרים שאינם מתחשלים והענבים שלו וואין נגמרים בבישולן, כולם חייבים בערלה ופטורים מרבי. ויש מי שאוסר תמרים שאינם מתבשלים אף ברבעי". ומלשון מラン שנקט קליפת הפרי, משמע שיש חילוק בדיון ערלה בין קליפת הפרי עצמו לבין סתם עלים הגדלים באילן, ולפ"ז לכוארה עלי צנון אינם בכלל. [אא"ב נאמר שכולל אותם בכלל מש"כ מラン "והנץ שלהם"]. וכמו שהביא הש"ק [ס"ק ג] כלומר של הרימונים ופירוש הר"ש שהוא הפרח שעל גבי הפטמה].

�ראה עוד בש"ת חלקת השדה [ח"א ערלה סימן א] שהעה שא"צ להפריש תרו"ם מכיוון שקיי"ל שאין נהג ערלה בעלים כמובא בगמ' [ברכות לו ע"א] רבי אליעזר אומר, צוף, מתעשר תמרות ואビונות וקפריסין. רבי עקיבא אומר, אין מתעשר אלא אビונות בלבד, מפני שהוא פרי. ונימא, הלכה כרבי עקיבא. אי אמר הלכה כרבי עקיבא, הואאמין אפילו בארץ, קמשמע לנו, כל המיקל בארץ, הלכה כמוותו בחוצה הארץ, אבל בארץ לא. ונימא, הלכה כרבי עקיבא בחוצה הארץ, דכל המיקל בארץ, הלכה כמוותו בחוצה הארץ. אי אמר hei, הואאמין: הני מיili, גבי מעשר אילן, דבארץ גופא מדרובנן, אבל גבי ערלה דבארץ מדאוריתא, אימא בחוצה הארץ נמי נגוזר, קמשמע לנו.

והביא הרמב"ן [שם] כתוב בעל ההלכות ז"ל ומדאגibi ערלה לאו פירא הוא לגבי ברכה נמי לאו פירא הוא ולא מברכין עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה, וכן כתוב בהלכות רבינו ז"ל, ודבר ברור דלאו פרי העץ הוא ולא נהיג ביה ערלה דהוה ליה כירק ולא

סעיף ה

שאלה: בנוסח חילול מעשר שני, האם לומר "הוא וחומשו בפרוטה" או לא?

תשובה: לומר ומכלול על פרוטה לא "הוא וחומשו".

ה כתוב מrown [יו"ד סימן שלא קלח] "אין פודין מעשר שני אלא בכסף. וכן אם פדה מעשר שני שלו, שהוא מוסף חומש, לא יהיה החומש אלא כסף, וכך. ואין פודה בכסף שאינו מטבע, אלא בכסף מפותח שיש עליו צורה או כתוב. ואם פדה בלשון של כסף וכיוצא בו, והוא הנקרא אסימון, לא עשה כלום. ואין פודין בפחות מפרוטה, מפני שהוא כפודה באסימון".

וביאר הדברים בשו"ת מנהחת שלמה [חלק א סימן טז] זוז"ל: בגמ' [ב"מ נ"ג ע"ב] ת"ר אם גאל יגאל איש מעשרו. מעשרו, ולא כל מעשרו, פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה. ופירש רשי"י פרט לשאין בו שווה פרוטה, שאינו בכלל גואלה. "ולימדך שאינה תופסת פרוטה". ומשמע מהאי לישנא דלא מיבעיא שאינו יכול להחל את המעשר בשוויו על פחות מפרוטה, משום דכמו שאין פחות מפרוטה עושה קניין, אך אינו עושה פדיון. או משום דדמי לאסימון, כמ"ש הרמב"ם [מע"ש פ"ד ה"ט] "ויאין פודין בפחות מפרוטה מפני שהוא כפודה באסימון". אלא אפילו במטבע של פרוטה, ג"כ אינו יכול להחל. ולא מבעה כשמכוון להתפס רק חצי פרוטה מתוך פרוטה, ודודאי לא תפסה כלל. אלא אפילו אם רוצה להחל את המעשר על כל הפרוטה, ג"כ אינו יכול וכמ"ש הרמב"ם [מע"ש פ"ה ה"ז] "הפודה מעשר ביותר על דמיו לא נתפסה התוספת למעשר".

ולפי זה העירו על נוסח חילול מעשרות של החזו"א שכאשר אומר הוא וחומשו בפרוטה,

ומש"כ בזה בקונטרס עוללות אפרים [מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות דין ו'].

ובקליפי תפוז, שיטה א': דעת הט"ז [או"ח סי' ר"ד ס"ק ט"ז], דיש להם דין קפריסין, וע"כ לפיה מה דס"ל להטור וש"ע בקפריסין דברכתו בפה"א, גם בקליפי תפוז כן, ולפי"ז בודאי פטור גם במעטר כמו בקפריסין. שיטה ב: הוא המג"א [סי' ר"ב ס"ק י"ז] דפליג וס"ל דקליפי תפוז עדיף מקפריסין, וברכתן בפה"ע, ומטעם דהוי מגוף הפרי, ונטעי אינשי אדעתא לאוכלן בקליפיהן ע"י רקווח, ועוד מ"מ ראוי לאכלן חיים, אלא שאינם טוב כ"כ, וכ"ז ראוי להצטרף למאן דס"ל כן גם בקפריסין עייש"ה, וכ"כ [בס"ק ל"א], ועיי' פמ"ג שם. שיטה ג: הוא הא"ר [סי' ר"ג ס"ק ג] בשם העית, דס"ל דעוד גרע מקפריסין, וברכתן רק שהכל, ומטעם דלא נטעי להו אינשי אדעתא לאוכלן ע"י רקווח, גם עינינו רואות שא"א לאוכלן חיים כלל, וע"כ מביך רק שהכל, וכ"פ בפמ"ג שם, וא"כ לדידי' מכ"ש דפטור ממעשר. אכן החוי אדם [בנשימת אדם כלל נ"ג סי' ו'] מצדיק שיטת המג"א, דעיקר נטיעתם ג"כ אדעתא דקליפיהם, שהרי מביאים ממנה אלפיים ורבעות ליטרות קליפות בפעם א', ומה"ט חייב גם במעטר, עי"ש, אולם בבא ר היטב שם כתוב שבמלכות ישמעאל מנהגם לבורך שהכל, והיינו בדברי הא"ר, ועיין בספר עוללות אפרים [מהגאון מוהר"ז מרגליות על ה' ברכת הפירות דין ו'] מה שפלפל בזה, ובגהגות חת"ס [על המג"א שם] כתוב דנראה כהאליה רבבה. ע"כ.